

FÖRSVARSHÖGSKOLAN

**OPERATION ATTILAS FÖRSTA SKEDE
- De turkiska operationerna på Cypern i juli 1974**

Kandidatuppsats

Kadettöversergeant
Axel Häggblom

Sjökadettkurs 76
Kustförbandslinjen

April 2009

FÖRSVARSHÖGSKOLAN

Kurs Sjökadettkurs 76	Linje Kustförbandslinjen
Författare Kadettöversergeant Axel Häggblom	
Avhandlingens namn Operation Attilas första skede – De turkiska operationerna på Cypern i juli 1974.	
Läroämne, till vilket arbetet hör Krigshistoria	Förvaringsplats Försvarshögskolans kursbibliotek (MPKK:n kirjasto)
Tid April 2009	Textsidor 26 Bilagda sidor 3

REFERAT

Avhandlingen berör de turkiska operationerna på Cypern, som inleddes den 20 juli 1974 till följd av att den cypriotiska presidenten Makarios avsatts i en statskupp. Avhandlingen behandlar de turkiska förbandens stridsverksamhet under tiden 20.- 31.7.1974 med tyngdpunkt vid de tre första dagarna. Operation Attila genomfördes med trupper från alla försvarsgrenar, men huvudansvaret låg hos armén. Den turkiska fredsstyrkan, som utgjordes av den 6. armékåren hade en total styrka på ungefär 16000 man under operationens första skede.

Den huvudsakliga forskningsfrågan lyder, *hur genomförde Turkiet Operation Attilas första skede?* Övriga forskningsfrågor som stöder huvudfrågan är: Av vilka förband var den turkiska fredsstyrkan sammansatt och hur såg dessa förband ut? Vilken roll spelade den turkiska marinen och det turkiska flygvapnet i operationen? Vilka var de turkiska truppers största taktiska och stridstekniska problem under operationen? Vilka faktorer bidrog till att Turkiet lyckades med Operation Attila?

Forskningen baserar sig på skriven litteratur i form av böcker, skriftliga utkast och artiklar. Som forskningsmetod används en kvalitativ litteraturanalys där ovan nämnda forskningsfrågor besvaras.

De turkiska förbanden lyckades genomföra Operation Attilas första skede, men de nådde inte sina uppsatta militära mål förrän flera dagar senare än planerat. Turkarnas försening berodde mera på egen inkompetens än kraftigt motstånd från den grekcyprriotiska krigsmakten, CNG.

NYCKELORD

Operation Attila, kalla kriget, Turkish Peace Force, Cypern

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

OPERATION ATILAS FÖRSTA SKEDE – DE TURKISKA OPERATIONERNA PÅ CYPERN I JULI 1974	1
1. INLEDNING	1
1.1 PRESENTATION OCH BAKGRUND.....	1
1.2 DENNA AVHANDLING – BEGRÄNSNING OCH FORSKNINGS-FRÅGOR	2
1.3 TIDIGARE FORSKNING I ÄMNET OCH MINA KÄLLOR.....	3
1.4 BEGREPPFÖRKLARING	4
2. TURKIETS ANVÄNDNING AV TRUPPER UNDER OPERATION ATILAS FÖRSTA SKEDE	6
2.1 DEN TURKISKA ARMÉN, DESS SOLDATER OCH MATERIEL.....	6
2.2 DE OLIKA FÖRBANDEN I DEN TURKISKA FREDSTYRKAN	7
2.3 DEN TURKISKA MARINEN OCH DET TURKISKA FLYGVAPNET – TAKTIK OCH BEVÄPNING	9
3. STRIDERNAS FÖRLOPP 20.7-31.7	13
3.1 STORA ENKLAVEN.....	13
3.2 KYRENIA.....	15
3.3 DEN 22.7-31.7 – FRÅN OFFICIELLT ELDUPPHÖR TILL DE FACTO ELDUPPHÖR	17
3.4 IAKTAGELSER OM STIDERNA	18
4. DE TURKISKA FÖRBANDENS TAKTISKA OCH STRIDSTEKNISKA UTMANINGAR	21
4.1 MOTSTÅNDAREN – CNG OCH DESS VERKSAMHET.....	21
4.2 FÖRSVARSGRENARNAS SAMVERKAN	22
4.3 MÖRKRET, TERRÄNGEN OCH CIVILBEFOLKNINGEN	23
5. AVSLUTNING	25
KÄLLOR	
BILAGOR	

OPERATION ATILAS FÖRSTA SKEDE – DE TURKISKA OPERATIONERNA PÅ CYPERN I JULI 1974

1. INLEDNING

1.1 PRESENTATION OCH BAKGRUND

Denna avhandling handlar om krisen på Cypern 1974. Den 20 juli detta år inledde Turkiet en militär operation vars mål var att återställa Cyperns lagliga ordning som rubbats fem dagar innan (15.7) då grekiska nationalisterna i en statskupp avsatte den folkvalda presidenten, ärkebiskop Makarios.¹ De grekiska nationalisterna som fick aktivt stöd av militärjuntan i Aten hade för avsikt att genomföra *enosis*, det vill säga införliva Cypern med Grekland. I Turkiet var man rädd för att ett införlivande av ön med Grekland skulle få ödesdigra följder för Cyperns turkiska minoritet som utgjorde ungefär 18 procent av den totala befolkningen. Turkiet ville dessutom inte se ärkefienden Grekland komma över en så strategiskt viktig plats som Cypern, varifrån man militärt kunde hota södra Turkiet. Därmed hänvisade Turkiet till sin rätt som en av de tre garantstaterna enligt 1960 års fördrag mellan Storbritannien, Grekland och Turkiet, att militärt ingripa i situationen.

Den turkiska operativa idén var att utföra en operation i två faser. Målet med den första fasen var att erövra ett starkt brohuvud vars merpart utgjordes av den Stora Enklaven som det turkycypriotiska området norr om Nicosia kallades. Den andra fasens mål var att utvidga detta område till att utgöra hela norra Cypern med Famagustas hamn. Den första fasen skulle utföras i tre etapper och vara utförd på tre dagar. Först skulle man landsätta trupper på kusten i norr för att erövra Kyrenias hamn och närområde. Samtidigt skulle man luftlandsätta trupper för att förstärka den turkiska Stora Enklaven och skydda Nicosias turkiska kvarter. Etapp två gick ut på att erövra Kyreniapasset på vägen mellan Kyrenia och Stora Enklaven för att skapa ett

¹ Hale William, *Turkish Politics and the Military*, 1994, s. 217.

2
sammanhängande brohuvud. Till slut skulle man erövra Nicosias internationella flygstation.²
Hela operationen döptes till Operation Attila och de förband som Turkiet satte in i operationen kallades på turkisk sida för Turkish Peace Force (=TPF), den turkiska fredsstyrkan.

1.2 DENNA AVHANDLING – BEGRÄNSNING OCH FORSKNINGSFRÅGOR

I denna avhandling begränsas forskningen till TPF:s militära verksamhet under den första delen av Operation Attila det vill säga 20.7-31.7.1974, som inleds med landstigningen i närheten av Kyrenia på Cyperns nordkust och luftlandsättningar i området mellan Kyrenia och Nicosia, och slutar med gränsdragningsbeslutet efter vapenstilleståndet den 30.7.1974. Forskningens tyngdpunkt utgörs av Operation Attilas tre första dagar (20.-22.7.1974). Orsaken till detta val av tyngdpunkt beror på att större delen av stridshandlingarna under operationens första del ägde rum under dessa dagar. De övriga dagarna (23.7-31.7) behandlas mindre ingående.

Den ledande forskningsfrågan i denna avhandling är, *hur genomförde Turkiet Operation Attilas första skede?* Svaret på denna forskningsfråga besvaras ur en stridsteknisk och taktisk synpunkt, utan att därutöver ta ställning till frågor om Turkiets politiska eller strategiska möjligheter att genomföra operationen. Övriga forskningsfrågor som stöder huvudfrågan är: Av vilka förband var den turkiska fredsstyrkan sammansatt och hur såg dessa förband ut? Vilken roll spelade den turkiska marinen och det turkiska flygvapnet i operationen? Vilka var de turkiska truppernas största taktiska och stridstekniska problem under operationen? Vilka faktorer bidrog till att Turkiet lyckades med Operation Attila? Forskningen baserar sig på skriven litteratur i form av böcker, skriftliga utkast och artiklar. Som forskningsmetod används en kvalitativ litteraturanlys där ovan nämnda forskningsfrågor besvaras.

Avhandlingens första kapitel inleds med en kort översikt över den turkiska arméns styrka, beväpning och generella egenskaper under tiden för Operation Attila. I samma kapitel presenteras även de turkiska förband som deltog i Operation Attila och vilka deras roller var under operationens första skede. Första kapitlet avslutas med en presentation av den turkiska marinen och det turkiska flygvapnet samt deras roller under operationen. Avhandlingens andra kapitel behandlar själva krigshandlingarna under Operation Attilas första skede (20.7-31.7.1974) ur ett turkiskt perspektiv. Tyngdpunkten läggs vid operationens första dagar.

² Henn Francis, *A Business of Some Heat*, 2004, s. 249.

Kapitlet avslutas med en kort analys av de turkiska försvarsgrenarnas samverkan, dess styrkor och svagheter. Det tredje kapitlet tar ställning till den turkiska 6. armékårens taktiska och stridstekniska problem under Operation Attilas första skede. I avslutningskapitlet görs ett kort sammandrag av uppsatsens viktigaste innehåll. Forskningens resultat presenteras delvis i avslutningskapitlet, men också i samband med de övriga kapitlen (kapitel 3.4 och kapitel 4).

1.3 TIDIGARE FORSKNING I ÄMNET OCH MINA KÄLLOR

Detta är den första svenskspråkiga avhandling i ämnet skrivet på Försvarshögskolan. Tidigare litteratur är bland annat Martti Jokiharas *Kyproksen vallankumous ja Turkin interventio saarelle kesällä 1974. Poliittiset ja sotilaalliset tapahtumat sekä joukkojen toiminnoista saatuja havaintoja*. Detta är en skrift som Jokihara skrev år 1975 – men aldrig officiellt publicerade - på basen av sina erfarenheter under sin tid på Cypern som bataljonsofficer för den finländska FN-bataljonen. Jokiharas skrift beskriver detaljerat hela händelseförloppet med bakgrund och bilägger utförliga kartor och tabeller som anger t.ex. de stridande parternas styrkeförhållanden och gruppering av trupper. Den största svagheten i Jokiharas skrift är att den inte innehåller en korrekt stridsindelning gällande de turkiska förbanden. Stabschefen för FN-operationen (UNFICYP) på Cypern under krisen 1974, Francis Henn, gav år 2004 ut ett utförligt verk om krisen. I detta verk, *A Business of Some Heat*, lägger Henn tyngdpunkten vid FN-styrkornas verksamhet, men berättar också ingående om såväl stormaktspolitiken som Cyperns interna politiska skeenden under krisen. Henn beskriver också de olika parternas militära handlingar varvid han delvis baserar sig på Jokiharas skrift. Dessa två verk betraktar jag som mina viktigaste källor. Det är dock viktigt att iaktta den största källkritik vid användningen av dem, eftersom de i vilken mån de även berör fredsbevarande FN-trupper är starkt partiska. Deras beskrivning av de turkiska operationerna i sig anser jag däremot vara sakliga och är sannolikt mycket korrekt dokumenterade.

Ugo Mazza skrev artikeln *Operation Attila* redan år 1974 i tidskriften *Armies & Weapons*. *Armies & Weapons* är en tidskrift som publicerades under åren 1973 och 1979. Därefter utkom den ännu under namnet *Ground Defence International* fram till 1981, varefter den lades ner. Mazza går i sin artikel kortfattat igenom krigshandlingarna och lägger artikelns tyngdpunkt på hurdan krigsmateriel som parterna använde under operationen och redogör för deras materiella förluster. Eftersom artikeln skrevs så tätt inpå själva händelserna på Cypern, är den mycket inexakt när det gäller själva krigshandlingarna. Däremot är dess beskrivning av de stridande parternas materiel mycket utförlig. Vad gäller de turkiska och grekiska flygvapnets verksamhet tyr jag mig till stor del till artikeln *Cyprus 1974*, som är skriven år 2003 av Tom

Cooper och Nicolas Tselepidis. Denna artikel publicerades på ACIG.org (=Air Combat Information Group), ett internetforum specialiserat på historia rörande militär flygverksamhet. Coopers och Tselepidis artikel är ibland inkonsekvent i användning av termer och namn, vilket tyder på att forskarna samlat information från många olika källor och sammanfogat artikeln tämligen hafsigt. Detta innebär att den information artikeln ger måste behandlas ytterst försiktigt och med den största källkritik.

Den turkiska journalisten Mehmet Ali Birand har på basen av forskning om krisen på Cypern skrivit boken *30 Hot Days*. Detta verk ingår dock inte bland mina källor eftersom jag inte lyckats komma över ett exemplar. Utöver dessa verk finns det mycket litteratur och forskning som ytligt berör mitt forskningsområde. Dessa verk handlar dessvärre oftast om stormaktspolitiken rörande krisen på Cypern och går sällan in på operativa detaljer som kunde gagna min forskning. I denna forskning används William Hales *Turkish Politics and the Military* för att ge en insikt i krisens bakgrundshändelser.

Antalet källor att tillgå för denna avhandling är inte stort. Däremot är de källor som finns mycket utförliga. Detta faktum gör att forskaren måste vara försiktig med att inte göra sig alltför beroende av en viss källa, samt att försöka förankra all information i så många källor som möjligt.

1.4 BEGREPPFÖRKLARING

Operation Attila var den turkiska militära operationen för att återställa ordningen som den var innan statskuppen den 15.7.1974 på Cypern. Attila indelades i två delar. Den första delen inleddes med landsättningarna och landstigningarna den 20.7.1974 och avslutades i och med att eldupphörets gränser slogs fast den 31.7.1974. Den andra delen inleddes med fortsatta turkiska anfall den 14.8.1974 och avslutades den 16.8.

Med *luftlandsättning* menas i den här avhandlingen den verksamhet som går ut på att förflytta förband per flyg eller helikopter till ett område där de ämnar utföra stridsverksamhet.

Med *landstigningsanfall* menas den sjöstridshelhet som innehåller såväl land-, sjö- och luftstridsverksamhet, där militära trupper transporteras sjöledes till det område där de ämnar utföra stridsverksamhet.³

³ PVAH:s definitionsregister (22.4.2009), fritt översatt från finska.

Taktik är läran om användningen av stridskrafter i strid.⁴ Den taktiska nivån läggs i denna avhandling till den stridsverksamhet som sker på brigad- och bataljonsnivå. Den stridsverksamhet som sker på kompaninivå och därunder utgör i denna avhandling den *stridstekniska* nivån.

Den Stora Enklaven var det område mellan Nicosia i söder och Kyreniapasset i norr som beboddes främst var turkcyprioter och som kontrollerades av TMT. Detta område kom under Operation Attila att fungera som ett viktigt brohuvud för de luftlandsatta turkiska förbanden.

⁴ Clausewitz Carl von, *Sodankäynnistä*, Art Moon, Smedjebacken 1998, s. 39.
(Lånat via: Huttunen Mika, *Näkökulmia taktiikkaan*, 2005, bilaga 1.)

2. TURKIETS ANVÄNDNING AV TRUPPER UNDER OPERATION ATILAS FÖRSTA SKEDE

2.1 DEN TURKISKA ARMÉN, DESS SOLDATER OCH MATERIEL

Den turkiska armén bestod vid tiden för Operation Attila av ca 400,000 man. Den största delen av dessa soldater utgjordes av beväringar som tjänstgjorde 20 månader, varav 18 månader vid stridande förband. De flesta officerare och underofficerare var yrkessoldater, men det fanns också reservofficerare och reservunderofficerare. Som regel gavs reservofficersutbildning till personer som hade universitetsutbildning, medan underofficersutbildning gavs åt sådana som hade en andra gradens utbildning som grund. Den turkiska officersutbildningen var tre år lång, varefter kadetterna utexaminerades med löjtnantsgrad. Underofficersutbildningen var två år lång och eleverna kom vid sin utexaminering att tjänstgöra med undersergeantsgrad. Manskaper bestod i sin helhet av beväringar med undantag för manskaper tillhörande specialstyrkor.⁵ Disciplinen inom den turkiska armén var ofta mycket hård med västerländska mått mätt. Det var till exempel inte ovanligt att befälen utmätte fysiska straff på soldaterna.⁶

De turkiska styrkorna var omgående beväpnade med amerikanska vapen. Infanteriets handeldvapen utgjordes till största delen av Garand-gevär, Thompson maskinpistoler och BAR-gevär.⁷ Av källorna framgår det inte hur de olika typerna av handeldvapen var fördelade på de olika förbanden. Det är dock troligt att specialförbanden, det vill säga commandobrigaden och den luftburna brigaden var beväpnade med de eldkraftigare maskinpistolerna. Pansarvärnsbeväpningen bestod av rekylfria gevär av kalibrarna 57, 75 och 106 mm. Som eldstödsvapen förfogade infanteriet över granatkastare i tre olika kalibrar, 60 och 81 mm samt 4,2 tum.

Det turkiska artilleriets beväpning var av mycket varierande typ. De flesta pjäserna var haubitsar av kalibern 105 och 155 mm, men man förfogade också över tyngre 8 tums pjäser. Även de turkiska pansarvagnarna var gamla amerikanska sådana. M-47 och M-48 hade varit färska och toppmoderna under Koreakriget, men år 1974 var de föråldrade och känsliga för modernare pansarvärnsvapen. Mot en motståndare som det cypriotiska nationalgardet (=CNG) och med fullt eldstöd från det turkiska flygvapnet kom de turkiska pansarvagnarna dock att klara sig väl under Operation Attila. De turkiska stridsvagnsbataljonerna bestod enligt Henn av

⁵ Keegan John, *World Armies*, 1980, s. 721.

⁶ Jokihaara Martti, *Kyproksen vallankumous ja Turkin interventio saarelle kesällä 1974*, 1975, s. 61.

⁷ Mazza Ugo, *Operation Attila*, en artikel från tidskriften *Armies & Weapons* nr 14, 1974, s. 33.

45-50 vagnar, vilket samtidigt utgör den mängd stridsvagnar som TPF förfogade över under Operation Attilas första skede.⁸

Infanteriets viktigaste luftvärnsvapen var det 12,7 mm:s luftvärnsmaskingeväret. Övrig luftvärnsbeväpning var gamla amerikanska 20 och 40 mm:s luftvärnskanoner.⁹ Den turkiska armén hade även en flygkomponent bestående av 40 lätta flygplan av typerna Dornier-27 och Piper L-18.¹⁰ Förutom lätta flygplan innehöll den turkiska arméns flygkomponent även transporthelikopterförband. Armén förfogade över ca 70 stycken transporthelikoptrar av typerna Augusta-Bell 204, Augusta-Bell 205 och UH-1 "Iroquois". Dessa var alla i användning under Operation Attila och utgjorde det 2. luftregementet.

2.2 DE OLIKA FÖRBANDEN I DEN TURKISKA FREDSSTYRKAN

Den turkiska fredsstyrkan (TPF) utgjordes av den 6. armékåren och leddes av generallöjtnant Nurettin Ersin. Den 6. armékåren bestod under Operation Attilas inledningsskede huvudsakligen av fem förband, den 39. infanteridivisionen, en commandobrigad, en luftburen brigad, en för operationen speciellt hopsatt landstigningsbrigad och arméns 2. luftregemente. Dessa förband stöddes av delar av turkiska marinen och det turkiska flygvapnet Vilka var orsakerna till att Turkiet använde sig av de förband man använde sig av och vilka var dessa förbands verksamhetsmål?

Den 39. infanteridivisionen var ett förband som i fredstid var förlagt till Iskenderun. Iskenderun ligger vid Turkiets sydkust i nordostlig riktning ca 250 kilometer fågelvägen från Kyrenia. Divisionen som kommenderades av generalmajor Bedrettin Demirel låg i ständigt hög beredskap och hade en längre tid varit öronmärkt för en eventuell landstigningsoperation på Cypern. Turkiet hade innan Operation Attila under NATO-övningar övat kombinerade landstignings- och luftlandsättningsoperationer på öar i Medelhavet. Enligt brittiska officerare hade landstignings- och luftlandsättningsfaserna av dessa övningar varit lyckade. De turkiska trupperna hade emellertid under dessa övningar haft problem med att fortsätta anfällen och därmed dra nytta av sitt initiativ.¹¹ Det är med tanke på den 39. infanteridivisionens planerade uppgift mycket troligt att just den hade deltagit i ovannämnda övningar. I vilket fall som helst

⁸ Henn, 2004, bilaga 6.

⁹ Jokihaara, 1975, s. 73.

¹⁰ Det framgår inte av källorna huruvida dessa plan deltog på Cypern, men Jokihaara nämner att man i ett senare skede av Operation Attila använde lätta sportflygplan vid förbindelseflygningar.

¹¹ Jokihaara, 1975, s. 23

hade divisionen med all säkerhet övat med tanke på en möjlig invasion av Cypern och kan i det hänseendet anses ha varit väl förberett på Operation Attila.

Den 39. infanteridivisionens totala styrka var 9211 man fördelade på tre infanteriregementen (14., 49. och 50.), en stridsvagnsbataljon, ett artilleriregemente med fyra sektioner, en pionjärbataljon, en signalbataljon, ett luftkompani (helikopter), ett spaningskompani, ett kompani med lätta flygplan, samt ett fältsjukhus.¹² Infanteriregementenas styrka uppgick till 2416 man och de var indelade i tre bataljoner. Det 50. infanteriregementet och ett förstärkt stridsvagnskompani var under landstigningsfasen underställda den speciella landstigningsbrigaden som leddes av brigadgeneral Suleyman Tuncer. Vidare utgjorde en bataljon från det 50. infanteriregementet den turkiska nationella kontingenten som var stationerade på Cypern redan innan den 20 juli.¹³ Den 39. infanteridivisionens infanteribataljoner var uppdelade på sex kompanier: fyra infanterikompanier, ett kompani med tunga vapen och ett stabskompani. Av källorna framgår det inte vad kompaniet med tunga vapen hade för beväpning, men det rörde sig troligtvis om granatkastare, tunga maskingevär och pansarvärnsvapen.

Commando brigaden som var förlagt i Kayseri, var ett specialförband som bestod av yrkessoldater. Det är därför sannolikt att commando brigaden, i likhet med den 39. infanteridivisionen, var ett förband öronmärkt för en offensiv på Cypern långt innan Operation Attila sattes i rörelse. Commando brigaden leddes av brigadgeneral Sabri Demirbag. Brigaden bestod av tre commandobataljoner och ett stabskompani.¹⁴ Dessutom hade man för Operation Attila förstärkt förbandet med en luftburen infanteribataljon från det 230. infanteriregementet som i sin tur tillhörde den 28. infanteridivisionen som kom att delta i Operation Attilas andra skede i augusti 1974. Brigaden var ytterligare förstärkt med en polis-commandobataljon (Special Police Commando Battalion) som i vanliga fall inte tillhörde krigsmakten utan lydde under gendarmeriet och det turkiska inrikesministeriet. Henn uppger att brigadens styrka låg på 1500 man. Det förefaller troligt att han nämner brigadens styrka utan förstärkningar. Med ovannämnda förstärkningar inräknade låg den totala styrkan sannolikt på allt från 2100 till 2400 man. En sådan siffra stämmer också bättre ihop med det faktum att Turkiet luftlandsatte mellan 5300 och 6500 man på Stora Enklavens område.

¹² Cooper Tom & Tselepidis Nicolas, *Cyprus 1974*, 2003, s. 4.

¹³ Henn, 2004, bilaga 6.

¹⁴ Cooper & Tselepidis, 2003, s.4.

Den luftburna brigaden leddes av brigadgeneral Sabri Everen. Jokihaara nämner att den luftburna brigaden i likhet med commandobrigaden var ett förband av hög kvalitet både vad gäller utrustningen och utbildningen.¹⁵ Brigadens styrka var 2600 man. Vad gäller brigadens organisation skiljer sig källornas kunskap från varandra. Cooper och Tselepidis uppger i sin artikel att den luftburna brigaden skulle ha bestått av fyra bataljoner. I *A Business of Some Heat* framhåller Henn däremot att den var uppdelad i endast tre bataljoner. Med tanke på att den luftburna brigaden var ett specialförband i den turkiska krigsmakten håller jag Coopers och Tselepidis uppgifter som troligare. Specialförband är i regel numerärt mindre än vanliga infanteriförband. Den luftburna brigadens samtliga bataljoner kunde landsättas per fallskärm.¹⁶

Den för Operation Attila speciellt ihop satta landstigningsbrigaden leddes av brigadgeneral Suleyman Tuncer. Brigaden bestod av det 6. marininfanteriregementet med tre bataljoner och av de tidigare nämnda delarna från den 39. infanteridivisionen.¹⁷ Det är inte uteslutet att de dykare som strax innan landstigningskedet utförde undervattensspaning och minröjning vid stränderna utanför Kyrenia var underställda landstigningsbrigaden.

Den turkiska arméns 2. luftregemente bestod av ca 70 stycken transporthelikoptrar. Detta förband hade en maximal transportkapacitet på ca 1000 man och spelade en viktig roll under Operation Attilas första dagar i transporten av trupper till den Stora Enklavens område.

2.3 DEN TURKISKA MARINEN OCH DET TURKISKA FLYGVAPNET – TAKTIK OCH BEVÄPNING

Den turkiska marinen hade i operationernas inledningsskede en viktig roll när det gällde att transportera trupper från Turkiet till Cypern. Den turkiska flottans huvudstyrka var under hela Operation Attila grupperad nära gränsen till Grekland, för att kunna avvärja ett eventuellt grekiskt anfall mot Cypern, vilket den turkiska huvudstaben såg som ett reellt hot.¹⁸ Transporten av trupper och materiel från det turkiska fastlandet till Cypern genomfördes med såväl marinens ca 30 stycken landstigningsfartyg, som med civila fraktfartyg och till och med passagerarfärjor. Dessa fartyg eskorterades av en avdelning bestående av fyra jagare och beskyddades även av flygvapnets stridsflygplan. De ca 30 stycken landstigningsfartygen utgjorde mer eller mindre Turkiets totala landstigningskapacitet. Det krävdes tre

¹⁵ Jokihaara, 1975, s. 61.

¹⁶ Cooper & Tselepidis, 2003, s.4.

¹⁷ Samma

¹⁸ Jokihaara, 1975, s. 70.

landstigningsfartyg för att transportera och landsätta ett infanterikompani, vilket alltså betyder att man hade kapacitet att samtidigt landsätta ungefär tre infanteribataljoner. De fyra jagarna som deltog i eskorten av trupper till Cypern var Adatepe, Kocatepe, Tinaztepe och Cakmak. De tre först nämnda var före detta amerikanska fartyg av Gearing-klass, byggda på 1940-talet och skänkta till Turkiet år 1971. De fyra jagarnas uppgift var förutom att säkra de övriga fartygens förflyttning till Cypern även att i samband med själva landstigningsfasen ge eldstöd och beskjuta CNG:s trupper, garnisonsområden och eldställningar i och utanför Kyrenia. Det enda egentliga sjöstriden under operationen ägde rum i landstigningens inledningsskede, då två grekcypriotiska torpedbåtar gjorde ett anfall mot invasionsstyrkan i gryningen den 20.7. Det turkiska flygvapnet kunde lätt sänka en av dessa båtar och skada den andra så svårt att den tvingades retirera och köra mot land.¹⁹

Den turkiska marinens förluster var relativt stora under Operation Attila. Den 21 juli, sänktes jagaren Kocatepe av turkiskt jaktflyg utanför Paphos på Cyperns västkust. De turkiska jagarna Kocatepe, Adatepe och Tinaztepe hade beordrats från området vid Kyrenia till Paphos för att avvärja ett påstått grekiskt landstigningsförsök. Det turkiska flygvapnet hade beordrat flygplan till området med samma uppgift.²⁰ Inga grekiska fartyg hade emellertid befunnit sig på området varpå piloterna antog att de turkiska jagarna var grekiska. De turkiska förlusterna uppgick till 40 dödade i själva luftangreppet och över 100 drunknade.²¹

Det turkiska flygvapnet spelade en mycket betydande roll för genomförandet av Operation Attila. Redan dagen innan landstigningen observerades tre turkiska spaningsplan över Cypern. Flygvapnets uppgifter under operationerna på Cypern var att transportera de olika arméförbanden till den Stora Enklavens område samt underhålla dessa förband tills man lyckades öppna landförbindelserna till Kyrenia, skyddandet av luft- och sjötransporter, isolering av landstignings- och landsättningsområden genom att stoppa CNG:s transporter till ifråga varande områden, förintandet av CNG:s objekt vid landstigningsområdena och i närheten av den Stora Enklaven, stödandet av arméns anfall och isolerade turkcyprioters strid, samt utförandet av spanings- och förbindelseflygningar.²² Inte heller det turkiska flygvapnet deltog i operationerna över Cypern i sin fulla styrka av samma anledning som den turkiska marinen. En stor del av det turkiska flygvapnets stridsflygskapacitet hölls kvar vid sina baser i Turkiet i beredskap att sättas in mot Grekland om behov därtill hade uppstått.

¹⁹ Jokihaara, 1975, s. 70-71.

²⁰ Cooper & Tselepidis, 2003, s. 11.

²¹ Jokihaara, 1975, s. 70.

²² Jokihaara, 1975, s.68.

Det turkiska flygvapnet förfogade vid tiden för Operation Attila över 18 jaktbombflygskvadroner, fyra transportflygskvadroner och fyra skvadroner med flygplan tillämpade för utbildning. Liksom den turkiska armén och marinen var också flygvapnet beväpnat med amerikansk materiel. Jaktbombplanen var till största delen av typerna F-5A och F-5B "Tiger II" samt F-100C "Super Sabre".²³ Övriga stridsflygplan var F-104G "Starfighter", F102A "Delta Dagger" och spaningsplanen RF-84F "Thunderflash". Under Operation Attila använde man sig till största delen av F-100C och F-104G. Transportplanen var av modellerna C-47 "Dakota", C-130 "Hercules" och tysktillverkade C-160 "Transall". Det turkiska flygvapnet hade en kapacitet att transportera upp till 5000 man på en gång, vilket skulle få en avgörande betydelse för den kommande operationen. Flygvapnets stridsledningssystem var tämligen välutvecklat och tillät bland annat markbaserad ledning, vilket underlättade samverkan mellan flygvapnet och arméns trupper på marken.²⁴ De turkiska jaktbombplanens standardbeväpning var splitter- och minbomber av olika storlek, de minsta 25 kilogram och de största 500 kilogram. Vanlig beväpning var också napalm, extra bränslebehållare, raketer, och maskingevär i kalibrerna 16 till 20 millimeter.²⁵

Jokihaara beskriver de turkiska flygplanspiloterna som mycket kompetenta och välutbildade, även om deras skicklighet aldrig kom att få ett värdigt motstånd över Cypern eftersom Turkiet hade ett odisputabelt luftherravälde.²⁶ De turkiska jaktbombplanen opererade oftast i par eller grupper om fyra plan, men också större grupper på åtta plan observerades under operationen. De turkiska bombanfallen var exakta och träffsäkerheten led inte av att vissa anfall utfördes från hög höjd. Stridstekniken hos de turkiska jaktbombskvadronerna var flexibel och mångsidig och den utvecklades hela tiden under operationens gång.

I stridernas inledningsskede nöjde sig de turkiska piloterna med att flyga mot målet och fälla hela sin bomblast på en gång oberoende om bomblasten bestod av splitter-, napalm-, eller minbomber. Snart övergick man till att använda splitter- och napalmbomber i samma anfall på så sätt att man först släppte splitterbomberna och strax därefter napalmbomberna så de kreverade vid målet nästan samtidigt. En ytterligare utveckling i stridstekniken innebar ett parvis samarbete mellan jaktbombplan. Det första planet släppte napalmbomber över målet så att fienderna tvingades överge sina ställningar, då anföll det andra planet med splitterbomber för att skapa maximal verkan. När det gällde att slå ut det grekcypriotiska luftvärnet använde de turkiska piloterna följande metod. Ett eller två plan flög just utanför luftvärnets räckvidd,

²³ Almanac of World Military Power, 1972, s. 119.

²⁴ Jokihaara, 1975, s. 68.

²⁵ Jokihaara, 1975, s. 69.

²⁶ Samma.

men ändå så pass nära att fienden öppnade eld och slösade på sin ammunition. När luftförsvaret fäst sin uppmärksamhet vid dessa flygplan kom ytterligare ett flygplan inflygande på låg höjd och förintade målet.

Det turkiska luftvapnets förluster innebar i hänseende till motståndet inga överraskningar, det vill säga förlusterna var små. Turkiet förlorade tre jaktbombplan, samtliga som följd av CNG:s luftvärnseld.²⁷ Två av piloterna räddade sig med fallskärm, den tredje stupade.

²⁷ Cooper & Tselepidis, 2003, s. 7.

3. STRIDERNAS FÖRLOPP 20.7-31.7

Den turkiska fredsstyrkan inledde Operation Attila i gryningen den 20 juli. Stridsidén var att landsätta trupper på den Stora Enklavens område mellan Nicosias nordliga förstäder i söder och Kyreniapasset i norr, samtidigt som huvudstyrkan landsteg på stränderna öster och väster om Kyrenia. Under första dagen skulle man säkra Stora Enklavens område samt inta Kyrenias hamnområde och kastell. Målet för den andra dagen var att skapa kontakt mellan de båda styrkorna vid Kyreniapasset och därefter fortsätta offensiven mot Nicosias flygstation samtidigt som man erövrade ett så stort landområde som möjligt.²⁸ Detta kapitel indelas i fyra delar. De två första delarna behandlar striderna mellan den 20 och den 22 juli på Stora Enklavens respektive Kyrenias område. Den 22 juli på kvällen lyckades turkarna erövra Kyreniapasset som skiljde dessa två områden åt och skapa ett sammanhängande brohuvud. Därvid börjar den tredje delen som behandlar striderna mellan den 23 och den 28 juli. Den sista delen i kapitlet sammanfattar och analyserar händelserna som en helhet.

3.1 STORA ENKLAVEN

Strax innan klockan 0600 på morgonen den 20 juli började man luftlandsätta commandobrigaden och den luftburna brigaden per fallskärm i de två landsättningszonerna vid Aghirda och Mandres Hamid. Aghirda som låg i norra delen av Enklaven var ett viktigt mål eftersom där fanns ett flygfält vars erövring utgjorde en viktig förutsättning för fortsatt underhåll av trupperna på Enklavens område. Mandres Hamid låg 4 kilometer norr om Nicosia. Området var betydande därför att man därifrån kunde inta och förstärka de turkiskcypriotiska kvarteren i Nicosias nordliga delar där den turkcypriotiska ledningen och staben för den TMT var belägen. Den andra vågen av luftlandsättning skedde kl. 1030 vid Aghirda, Geunyeli och Mandres Hamid, medan en sista mindre luftlandsättning genomfördes kl. 1845 vid Aghirda. Luftlandsättningarna genomfördes med transportplan eskorterade av stridsflyg.

De luftlandsatta brigadernas omedelbara uppgift efter landning var att säkra helikopterlandningszoner så att 2. luftregementet kunde börja flyga in ytterligare trupper tillhörande commandobrigaden och den 39. infanteridivisionen. Luftregementet utförde sammanlagt 283 flygningar under den första dagen och transporterade mellan 2200 och 2700 man plus materiel till Enklavens område. Den första vågen med helikoptrar landade redan kl.

²⁸ Henn, 2004, s. 250.

0715, alltså drygt en timme efter att de fallskärmsburna förbanden landsatts. Ytterligare tre större helikopterlandsättningsoperationer utfördes under den första dagen. Förutom landningar vid Aghirda och Mandres Hamid utfördes transporter även till Geunyeli och Orta Keuy.²⁹

De turkiska förbanden mötte inget nämnvärt motstånd när de luftlandsattes på Stora Enklavens område, som ju för övrigt kontrollerades av den turkcypriotiska motståndsrörelsen (TMT) tillsammans med den turkiska nationella kontingenten. De turkiska förlusterna bland de luftlandsatta trupperna under Operation Attilas första dag var ändå stora. Enligt en turkisk officer uppgick antalet förluster till ungefär 150 man, varav 78 stupade.³⁰

Under natten till den 21 juli gick CNG tillsammans med ELDYK till anfall mot den Stora Enklaven i norr vid Aghirda och i sydväst mot Geunyeli där den luftburna brigaden och TMT ansvarade för försvaret av Enklavens västra gräns. Trots stora turkiska förluster speciellt bland TMT lyckades angriparna inte tränga in på Enklavens område. Denna motanfallsoperation gick under namnet ”Afrodite” och utfördes utgående från en färdigt existerande operationsplan, som gick ut på att vid behov kunna förintä eller i alla fall oskadliggöra den turkiska motståndsrörelsen och den turkiska nationella kontingenten.³¹ Att denna operation inte inleddes i full skala tidigare under dagen, då den sannolikt hade nått bättre framgång berodde helt enkelt på att CNG inte lyckades mobilisera tillräckligt stora styrkor i tid vid Stora Enklavens område. Mindre anfall mot den norra delen av Stora Enklaven hade genomförts tidigare på dagen den 20 juli, men dessa hade snabbt blivit avvärjda av TMT. Situationen för de grekcypriotiska styrkorna försvårades dessutom av att deras marschformationer ständigt angreps av det turkiska flygvapnet.³²

Under stridernas andra dag fortsatte turkarna att landsätta trupper och materiel på Enklavens område. Kl. 0830 landade 65 helikoptrar med soldater och material vid Aghirdas flygfält och en liknande våg följde vid middag. De landsatta truppernas styrka uppgick till två bataljoner.³³ De turkiska trupperna kunde trots sina förstärkningar endast göra små landerövringar eftersom de saknade artilleri och pansarvagnar, och var helt beroende av luftanfall i sin offensiva verksamhet. CNG nöjde sig under andra dagen med att fortsatte beskjuta Enklaven med artilleri sedan dess anfallskraft ebbat ut i och med de misslyckade anfällen under den gångna

²⁹ Jokihaara, 1975, bilaga 7.

³⁰ Jokihaara, 1975, s.25.

³¹ Henn, 2004, s. 251.

³² Henn, 2004, s. 257.

³³ Henn, 2004, s. 305.

natten.³⁴ De turkiska trupperna led dock endast små förluster på grund av den grekiska eldens inexakthet och oförmåga att penetrera de turkiska befästa ställningarna, sedan CNG endast sköt granater med känsliga tändrör.³⁵

Den 22 juli fortsatte Turkiet att förstärka den Stora Enklaven via luften. Vid ettiden på dagen landade 13 transportplan på flygfältet vid Aghirda där de landsatte soldater, lätta fordon, vapen och förråd.³⁶ Man gjorde också allt som allt över 200 helikoptertransporter under dagen. Hälften av dessa transporter gällde trupper och andra hälften materiel.³⁷

3.2 KYRENIA

På grund av en felnavigering försenades landstigningsfasen vid Kyrenia, som troligtvis hade planerats börja samtidigt som luftlandsättningarna över Enklaven, det vill säga strax före kl. 0600 den 20 juli. De första turkiska trupperna observerades kl.0700 vid landstigningsområdet. Dessa var marinens dykare som säkrade landstigningsstränderna. De första egentliga trupperna att landstiga var två infanterikompanier som landsteg i två vågor börjandes kl. 0800. Den första vågen transporterades iland med sju och den andra med 20 landstigningsbåtar. Efter denna spjutspets landsteg det 50. infanteriregementet förstärkt med ett stridsvagnskompani vid Ayios Yeorios tre kilometer väst om Kyrenia, medan en bataljon tillhörande brigadgeneral Tuncers landstigningsbrigad landsteg på stränderna öster om staden.

De turkiska förbanden som deltog i landstigningarna vid Kyrenia mötte på betydligt starkare motstånd från CNG än de förband som samtidigt landsattes på Stora Enklavens område. CNG besköt de landstigande turkarna med både infanteri- och artillerivapen som var grupperade uppe längs med Kyrenias bergskedja som sträcker sig i öst-västlig riktning söder om kusten med en medelhöjd på ungefär 900 m.ö.h. Remsan av lågland mellan havet och bergsryggen är på detta område inte mer än 1-3 km bred. Områdets enda egentliga stad är Kyrenia, men där ligger tätt med byar och vägnätet är utvecklat. Huvudvägen går i samma riktning som stranden. De turkiska förbanden stöddes av eld från de fyra jagarna utanför Kyrenias kust och av luftanfall. Eldstödet från de fyra jagarna var i huvudsak inexakt och man lyckades inte förlama de grekcypriotiska eldenheterna. De turkiska luftanfallen rönne emellertid viss framgång i sin uppgift att isolera landstigningsstränderna och förinta CNG:s trupper och stödjepunkter. Bland annat förintades fem grekcypriotiska T-34 pansarvagnar väster om Kyrenia och den 140.

³⁴ Henn, 2004, s. 305.

³⁵ Jokihaara, 1975, s. 67.

³⁶ Henn, 2004, s. 336-337.

³⁷ Jokihaara, 1975, bilaga 7.

artilleribataljonen under marsch på stadens östra sida. Även den grekcypriotiska garnisonen i Kyrenia med dess regementsstab förintades av fartygsartilleriets eldförberedelse.³⁸

De landstigna turkiska truppernas anfallsmål den första dagen var att erövra Kyrenias hamn och möjliggöra landsättning av mera trupper och materiel. Vid nattens infall den 20 juli hade turkarna sannolikt lyckats landsätta stommen av 50. regementet/39. divisionen samt 30 stridsvagnar och ett visst antal artilleripjäser. De turkiska trupperna hade emellertid endast lyckats utvidga sitt brohuvud till utkanterna av Kyrenia och staden förblev i CNG:s besittning. Förseningen i landstigningsoperationen berodde inte endast på felnavigeringen som gav CNG mera tid att förbereda sitt försvar av kustområdet. Bland de stupade under stridernas inledningsskede fanns kommandören för 50. regementet, överste Bonatas, vilket ledde till förvirring bland de turkiska soldaterna som dessutom inte verkade vara vana att anfalla i skogsbeklädd terräng.³⁹ Detta förhindrade turkarna från att effektivt kunna utvidga sina brohuvuden och gav CNG:s artilleri uppe i bergen ytterligare lätta mål att beskjuta.

Den andra dagen handlade för de landstigna truppernas del mest om att inta Kyrenia och att framrycka mot Kyreniapasset. Man skulle emellertid inte få några förstärkningar denna dag, utan tvingades operera med de trupper man för tillfället hade till förfogande. De turkiska trupperna hade endast få tunga vapen och man var beroende av flygvapnet för eldstöd. Kyrenias hamn förblev även efter den andra dagens strider i CNG:s besittning. Inte heller Kyreniapasset hade turkarna nått, vilket betyder att de två anfallsmål som man enligt den ursprungliga planen skulle ha uppnått redan under den första dagen inte heller uppnåddes under dag två. Detta betydde å sin sida, att underhållet av turkiska förbanden på den Stora Enklavens område började tryta.

Först på tredje dagen kunde den andra turkiska landstigningsvågen vid stränderna utanför Kyrenia genomföras. Vid denna landstigning som inleddes tidigt på morgonen ingick förutom infanteri även stridsvagnar och artilleri. Landstigningen fortsatte hela dagen samtidigt som de turkiska trupperna fortsatte sitt anfall för att inta Kyrenia. På kvällen den 22 juli uppgick de turkiska truppernas styrka enligt UNFICYP:s uppskattning till 16000 man, 50 stridsvagnar och ”en viss mängd” artilleri.⁴⁰

³⁸ Jokihaara, 1975, s. 25.

³⁹ Jokihaara, 1975, s. 62.

⁴⁰ Henn, 2004, s. 337.

3.3 DEN 22.7-31.7 – FRÅN OFFICIELLT ELDUPPHÖR TILL DE FACTO ELDUPPHÖR

Medan konfliktens militära händelser ägde rum som ovan nämnt hade Turkiet, Grekland och Storbritannien förhandlat sig fram till ett avtal om eldupphör som skulle träda i kraft från och med en 22.7 kl. 1600 cypriotisk tid. Detta innebar att den turkiska militära ledningen sattes i en svår situation, eftersom man ännu inte lyckats uppnå ett enda av de tre uppsatta militära målen. Hursomhelst, så visade de turkiska anfällen inga tecken på att avta, vilket ur ett taktiskt perspektiv måste anses som logiskt. Turkiet ville innan ett de facto eldupphör trätt i kraft skapa en korridor mellan Kyrenia och Stora Enklaven för att kunna garantera underhållet för de trupper som redan befann sig på Stora Enklavens område och på så sett stärka sin förhandlingsposition.⁴¹

De turkiska styrkorna rönte trots officiellt eldupphör, eller kanske just därför, framgång i offensiven runt Kyrenia. Till denna framgång bidrog det kraftiga eldstöd som de nyss anlända stridsvagnarna och artilleriet bildade. Redan innan eldupphöret trädde i kraft hade de turkiska arméförbanden lyckats gå in Kyrenia, om än staden inte ännu kunde anses vara i turkisk besittning.⁴² Klockan 1700 bröt en kolonn med turkiska stridsvagnar igenom Kyreniapasset och nådde staben för den 6. armékåren i Boghaz. Under kvällen utförde turkarna även ett anfall norr ifrån med stridsvagnar mot Dhikomo vid Stora Enklavens östra gräns. De fortsatta turkiska anfällen efter att eldupphör uppnåtts hade som mål inte bara att förena Kyreniaområdet med den Stora Enklaven. Man ville också utvidga den Stora Enklavens område tillräckligt för att förhindra CNG från att effektivt beskjuta det med artilleri.⁴³

Samtidigt som de första turkiska stridsvagnarna lyckades ta sig igenom Kyreniapasset, gjorde den turkiska nationella kontingenten ett anfall söderut från Orta Keuy. Anfallet som riktade sig mot Nicosias internationella flygstation avväjdes av CNG och mattades av. Följande morgon återupptog den turkiska bataljonen sin framryckning mot flygfältet understödd av stridsvagnar och manskapstransportvagnar. Anfallet skedde över öppen terräng mot en fiende som var

⁴¹ Jokihaara begrundar även ett mera långsökta alternativ till att de turkiska styrkorna fortsatte sina anfall: De turkiska politikerna missuppfattade tidtabellen för när eldupphöret skulle träda i kraft. Jokihaara sällar sig ändå trots allt till det mera sannolika alternativet, nämligen att det turkiska militära överbefälet valde att ta på sig ansvaret för att ha brutit eller ”fördröjt” eldupphöret för att Turkiet överhuvudtaget skulle kunna nå framgång i kommande politiska förhandlingar. Det är svårt att bedöma om de turkiska politikerna var införstådda med det militära befälets beslut att fortsätta anfällen, eller om de endast i tysthet sanktionerade att de militära operationerna fortsatte trots eldupphör. (Jokihaara, 1975, s. 33)

⁴² Henn, 2004, s. 337.

⁴³ Jokihaara, 1975, s. 26.

förberedd och som understöddes av granatkastare och artilleri. På en timme lyckades turkarna framrycka endast 200 meter, och de ådrog sig stora förluster. I detta skede ingrep UNFICYP och medlade fram ett avtal mellan de stridande parterna om att utlysa flygstationen till ett neutralt område under FN-flagg.⁴⁴ Detta innebar att det tredje målet som Turkiet hade satt upp för Operation Attilas första skede, att erövra Nicosias flygstation, kom att förbli onått.

Från och med att ha tvingats ge upp planerna på att erövra Nicosias flygstation den 23 juli och fram till den 28 juli riktade hela den turkiska fredsstyrkans verksamhet sig in på att utvidga Stora Enklavens område. Detta skedde såväl österut som västerut. I söder rätades en inbuktning i frontlinjen ut och turkarna fick total kontroll över Nicosias nordliga förstäder, men i övrigt höll man på denna del av fronten sina tidigare ställningar. Den 24-25 juli utvidgade den 39. infanteridivisionen det turkisk kontrollerade kustområdet i norr till cirka 15 kilometer. Den 31.7, när en kommission där varje part i konflikten fanns representerade drog upp den officiella eldupphörsgränsen, hade den Stora Enklavens område utvidgats till ett sammanhängande område på ungefär 20 gånger 20 kilometer.

3.4 IAKTAGELSER OM STIDERNA

De luftlandsatta förbandens uppgifter i operationens första skede är uppenbara. De skulle sannolikt säkra den Stora Enklavens område genom att gruppera i försvar längs med enklavens gräns i öst och väst. Dessutom skulle de försvara den turkiskcypriotiska befolkningen från angrepp från det Cypriotiska nationella gardet och säkra fortsatt verksamhetsfrihet genom att erövra operativt viktiga objekt såsom flygfältet i Aghirda och Boghaz där staben för de turkiska trupperna på Enklavens område grundades. De luftlandsatta förbanden hade ingen tung materiel eller beväpning med sig, vilket understryker det faktum att man på turkisk sida hade räknat med att snabbt kunna skapa en korridor från de landstigna trupperna i norr över Kyreniapasset. Eftersom landstigningsoperationen vid Kyrenia försinkades tvingades trupperna på Stora Enklavens område strida utan tungt eldstöd under knappt tre dagars tid. Under denna tid kunde de inte utföra några anfallsuppgifter, utan endast hålla de ställningar där man grupperat i försvar.

Med tanke på att de turkiska trupperna som luftlandsattes på den Stora Enklavens område inte mötte på fientligt motstånd under operationens första dag, tyder förlustsiffrorna (78 stupade och lika många sårade) på otillräcklig utbildningsnivå bland de turkiska trupperna. Jokihaara

⁴⁴ Henn, 2004, s. 366-377.

nämner i sin skrift att de turkiska commando- och luftburna brigaderna var välutbildade och höll en mycket hög klass, medan infanteriförbanden uppvisade många brister i sin verksamhet. Det ligger alltså nära till hands att tillskriva den 39. infanteridivisionens förband de stora förlusterna under operationens första dag. En mera sannolik tolkning av de turkiska förlusterna är att de orsakades direkt av CNG. Cooper och Tselepidis nämner att ett turkiskt fallskärmsburet kompani råkade landa precis intill en grekcypriotisk marschkolonn, varefter det turkiska kompaniet ”*snabbt neutraliserades*”.⁴⁵

Antalet trupper som Turkiet landsatte på Enklavens område under Operation Attilas första dag varierar beroende på vilken källa man tyr sig till. Jokihaara uppskattar att de landsatta soldaternas antal uppgår till allt mellan 6200 och 7700 man. Henn däremot hänvisar till UNFICYP:s uppskattningar när han nämner siffran 5300 man. Tar man i betraktande vilka förband som luftlandsattes per helikopter och fallskärm under den första dagen, verkar Henns uppskattning om truppernas antal rimligare. Det skulle betyda att turkarna utöver den förstärkta commandobrigaden (ca 2100 man) och den luftburna brigaden (2600 man) landsatte 600 man från den 39. infanteridivisionen. Detta verkar vara en rimlig siffra eftersom infanteridivisionens huvudstyrka var involverad i striderna kring Kyrenia och inte på Enklavens område. Vilka delar av detta förband som landsattes på Enklavens område avskiljt från resten av divisionen är svårt att tolka, men generallöjtnant Ersin grundade den turkiska fredsstyrkans stab vid Boghaz nära Aghirdas flygfält, vilket pekar på att det rörde sig om stabs-, kommandodelar och stödtrupper med icke-offensiva uppgifter.

Huvudstaben för den turkiska krigsmakten och staberna för alla tre försvarsgrenar var belägna i Ankara för att bättre kunna samordna operationer, vilket betyder att man i Turkiet vid tiden för Operation Attila hade uppnått en viss nivå av Joint-tänkande. Detta Joint-tänkande visade sig i flygvapnets understödande av markförbanden. Under hela Operation Attila upprätthöll turkiska jaktbombplan luftdejourering över Cypern. Dessa jaktbombplan kunde arméförbanden kalla på för eldstöd under dygnets ljusa tid. Vid mörkrets infall upphörde den turkiska luftverksamheten konsekvent. Detta berodde sannolikt på otillräcklig mörkerseendetrustning, om vilken källorna inte nämner något. Inte bara det turkiska flygvapnets verksamhet mattades av i mörker. Arméförbanden avslutade även de sina anfall och övrig rörlig verksamhet till natten. Detta var något som CNG visade sig kunna dra nytta av. En grekisk officer påpekade detta för en UNFICYP officer: ”*The day is theirs, but the night is ours.*”⁴⁶ (= Dagen tillhör dem, men natten är vår). De turkiska arméförbandens oförmåga till aktiv verksamhet under

⁴⁵ Cooper & Tselepidis, 2003, s. 7.

⁴⁶ Henn, 2004, s. 258.

dygnets mörka timmar accentuerades av bristande lokalkännedom, vilket däremot inte var en begränsande faktor för motståndaren.

Turkiet gjorde ett misstag i sin planering av Operation Attila när man beslöt att i den första landstigningsvågen den 20.7 inte landsätta tillräckligt med artilleri för att stöda en snabb framryckning mot Kyreniapasset och snabbt kunna slå de CNG styrkor som fanns i området kring Kyrenia. Istället litade turkarna på att kunna slå ut alla grekcypriotiska försvars- och eldställningar med hjälp av bombplan och fartygsartilleri. Utnyttjandet av bombplan och fartygsartilleri var mycket aktivt, men elden var mycket inexakt, och CNG:s artilleri kunde i många fall fortsätta att operera ostört. Antingen undervärderade man fältartilleriets roll eller så övervärderade man flygvapnets och fartygsartilleriets roll som eldstödsfaktor. I operationens senare skeden visade sig det turkiska artilleriet vara mycket slagkraftigt och Jokihaara beskriver eldledningsverksamheten som både snabb och exakt. Hade turkarna insett fältartilleriets roll redan från början, skulle deras erövring av såväl Kyrenia som Kyreniapasset troligen kunnat fullbordas inom planerad tid eller i alla fall betydligt snabbare än nu var fallet.

4. DE TURKISKA FÖRBANDENS TAKTISKA OCH STRIDS- TEKNISKA UTMANINGAR

4.1 MOTSTÅNDAREN – CNG OCH DESS VERKSAMHET

De turkiska förbandens motståndare på Cypern utgjordes av det cypriotiska nationalgardet. CNG:s uppgifter var att vid behov isolera den turkycypriotiska minoriteten och oskadliggöra dess väpnade förband på Cyperns område samt att avvärja ett invasionsförsök från Turkiet.⁴⁷ CNG hade en stående styrka på ungefär 10 000 man, varav 650 var officerare från Grekland. De grekiska officerarna fungerade som utbildare samt som chefer och kommandörer från kompaninivå och uppåt. De få grekycypriotiska officerare som fanns var alla handplockade och godkända av de högre grekiska officerarna och utbildade i Grekland. På detta sätt garanterades Athens fullständiga kontroll över gardet. Gardet hade en omedelbar reserv på 1 500 man samt ytterligare 28 000 man i andra hands reserv som inte utgjorde egna förband vid mobilisering, utan slogs ihop med och förstärkte redan i fredstid existerande bataljoner. Med alla reserver inräknade uppgick CNG:s totala styrka till 40 000 man. CNG:s kommandör vid tiden för Operation Attila var generallöjtnant Denizis.⁴⁸

Utbildningen i CNG baserade sig på allmän värnplikt för grekycypriotiska män fyllda 18 år. Beväringstjänsten var mycket impopulär bland såväl beväringar som den övriga civilbefolkningen och stridsmoralen och disciplinen var ofta låg.⁴⁹ Enligt Jokihaara höll CNG inte en lika hög standard vad gäller stridsvärde, som TMT.⁵⁰ CNG bestod förutom kärnan på 15 infanteribataljoner och nio milisbataljoner även av följande trupper: en stridsvagnsbataljon med 32 T-34/85, varav hälften av vagnarna beräknades av UNFICYP som stridsdugliga; en bepansrad spaningsbataljon utrustad med 26 Marmon Harrington pansarbilar; en pansarinfanteribataljon utrustad med 32 BTR-152 manskapsfordon; elva artilleribataljoner varav sex utgjorde fältartilleri, två utgjorde pansarvärnsartilleri och tre utgjorde luftvärnsartilleri. I underhåll förlitade sig CNG mycket långt på civilsamhället. I krigstid sköttes bespisningen direkt från restauranter och sårade evakuerades genast till civila sjukhus och hälsostationer.⁵¹

⁴⁷ Jokihaara, 1975, s. 7.

⁴⁸ Samma.

⁴⁹ Henn, 2004, s. 67.

⁵⁰ Jokihaara, 1975, s. 62.

⁵¹ Jokihaara, 1975, s. 77–78.

CNG:s huvudsakliga stridsform var anfall, vilket var ämnat att kunna sättas in mot den turkiska motståndsrörelsen. Operation Afrodite är ett talande exempel på vilket slag av stridsverksamhet CNG förberedde sig på. Däremot verkar försvarsstrid ha varit något ovanligt för CNG som bland annat struntade i att befästa sina försvarsställningar. Detta är förutom ett tecken på dålig förmåga till försvarsstrid även ett tecken på den dåliga disciplin som ofta präglade förbanden. CNG:s huvudsakliga taktik baserade sig på att stöda infanteriets anfall med stridsvagnar. CNG visade sig också kapabelt att kunna anfälla i terräng med tät vegetation, något som visade sig vara mycket svårt för de turkiska trupperna. Efter de inledande grekocypriotiska anfällen i början av Operation Attila präglades CNG:s verksamhet dock under mesta delen av operationen av att endast försöka fördröja de turkiska trupperna. I många fall förvandlades dock dessa reträtter till rena flykter speciellt inför de turkiska stridsvagnsförbanden. Detta kan delvis förklaras av CNG:s brist på effektivt pansarvärn.⁵²

4.2 FÖRSVARSGRENARNAS SAMVERKAN

Den turkiska operationen på Cypern innehöll många friktionsmoment vad beträffar samverkan mellan de olika försvarsgrenarna. Som tidigare nämnt var flygvapnets och arméns samverkan tämligen väl inövat, speciellt när det gällde att ge luftstöd åt markförbanden. Jaktbombplanens stridsledningssystem möjliggjorde markbaserad ledning, vilket hade stor betydelse för arméförbanden under operationens första dagar då dessa saknade tunga vapen på Stora Enklavens område. Enligt UNFICYP var det turkiska flygstödet till marktrupperna långsamt och ineffektivt⁵³, men man kan inte utesluta att det befrämjade stridsmoralen bland förbanden att veta att det egna flygvapnet åtnjöt ensamt luftherravälde.

De övriga försvarsgrenarnas samverkan med den turkiska marinen verkar ha varit mycket mer bristfälligt än samverkan med flygvapnet och armén. Praktexemplet på dålig koordinering mellan försvarsgrenarna är det turkiska flygvapnets attack på och sänkning av jagaren Kocatepe den 21.7.1974. Attacken visar att flygvapnets och marinens ledningssystem inte nått samma nivå av integrering eller interoperabilitet som mellan flygvapnet och armén. En annan möjlig förklaring till flygvapnets missriktade attack, är helt enkelt att ovanan till samverkan med marinen var stor.

Den speciellt för Operation Attila sammansatta landstigningsbrigaden var ett förband som bestod av det 6. marininfanteriregementet och det 50. infanteriregementet från den 39.

⁵² Jokihaara, 1975, s. 71.

⁵³ Henn, 2004, s. 305.

infanteridivisionen. Brigaden var med andra ord en blandning av armé- och marintrupper. Vid landstigningarna öster och väster om Kyrenia var brigaden klart uppdelad enligt försvarsgren. Marininfanteriregementet landsteg öster om Kyrenia och infanteriregementet förstärkt med ett pansarvagnskompani landsteg väster om staden. Framgången för de landstigande förbanden var ändå som tidigare nämnt, mycket svag och de fortsatta anfällen med målen att erövra Kyrenia och nå Kyreniapasset var mycket anspråkslösa trots att de turkiska förbanden var numerärt överlägsna och hade totalt luftherravälde. Det är sannolikt att svårigheterna för landstigningsbrigaden berodde på ovanan för de olika försvarsgrenarnas förband att samverka som ledde till dålig koordinering. Det faktum att de turkiska förbanden saknade rador under bataljonsnivå kan även ha inverkat negativt på kommunikationen de olika förbanden emellan.

4.3 MÖRKRET, TERRÄNGEN OCH CIVILBEFOLKNINGEN

Under hela Operation Attila hade mörkrets infall en dämpande effekt på de turkiska förbandens aktivitet. Detta faktum gick även hand i hand med den turkiska fredsstyrkans uttryckliga taktik att ge civilbefolkningen tid att ge sig av eller evakueras undan den turkiska framryckningen.⁵⁴ Den okända terrängen var ytterligare en faktor som bidrog till att de turkiska förbanden valde att inte fortsätta sina anfall under dygnets mörka timmar, utan istället gruppera i försvar och påbörja utbildning av trupperna inom plutonerna och kompanivis. Taktiskt sett skulle Turkiet sannolikt ha vunnit mycket på att utnyttja sin omfattande överlägsenhet i såväl numerär som tunga vapen genom att trötta ut CNG med kontinuerliga anfall. Däremot försäkrade sig Turkiet om att hålla världsupinionen om ryggen genom att inte bara kalla Operation Attila för en fredsoperation, utan också i praktiken visa att man inte ville nå militär framgång på civilbefolkningens bekostnad. Det enda skede under operationen där de turkiska förbanden frångick sin princip att anfalla långsamt och systematiskt med tanke på civilbefolkningen var landstigningsskedet i området kring Kyrenia i samband med landstigningsstriderna.⁵⁵ Men det kan ifrågasättas huruvida Turkiet taktiskt sett tjänade något på att inte ta full hänsyn till civila förluster i området kring Kyrenia.

Terrängen på norra Cypern har ganska tät växtlighet, något som gynnade försvararna i området. De turkiska styrkorna var inte vana att anfalla i skogsterräng. Detta accentuerades i samband med dålig lokalkännedom. På Stora Enklavens område utgjorde dålig lokalkännedom

⁵⁴ Jokihaara, 1975, s. 61.

⁵⁵ Samma.

inte ett lika stort problem för turkarna, eftersom de ofta fick hjälp i orienteringen av den turkcypriotiska lokalbefolkningen.⁵⁶

⁵⁶ Henn, 2004, s. 255.

5. AVSLUTNING

Efter att grekiska nationalister den 15 juli 1974 genomfört en statskupp på Cypern, valde Turkiet att göra ett militärt ingrepp på ön för att återställa ordningen som den varit innan kuppen och skydda den turkcypriotiska befolkningen. De turkiska operationsplanerna för ett militärt ingrepp på Cypern existerade redan långt innan operationen, Operation Attila, påbörjades och de turkiska förbanden hade även övat med tanke på ett eventuellt anfall mot Cypern. Den 39. infanteridivisionen hade sedan länge valts ut att utgöra stommen för en expeditionskår till Cypern och en av divisionens bataljoner åt gången var stationerade på ön som den militära styrka Turkiet var berättigad att hålla där. Operation Attila inbegrep styrkor från alla försvarsgrenar, men huvudansvaret för operationen låg hela tiden hos armén. Anfallet inleddes med luftlandsättning av två förstärkta brigader på den Stora Enklavens område mellan Nicosia och kusten i norr, varefter en landstigningsbrigad landsteg på stränderna utanför Kyrenia.

Alla anfallsskeden stöddes kontinuerligt av det turkiska flygvapnet som även spelade en viktig roll i att transportera förstärkningar till Stora Enklavens område. Även det till armén hörande 2. luftregementet med sin transportkapacitet på 1000 man hade en viktig funktion i stärkandet av de stridande förbanden på den Stora Enklavens område eftersom flygvapnets transportplan endast kunde landa på flygfältet vid Aghirda, medan helikoptrarna kunde landsätta trupper även på mera svårtillgängliga platser. Den turkiska marinens viktigaste uppgift var förutom att transportera styrkor och materiel till Cypern, att förbereda sig på och vid behov stoppa ett grekiskt försök att militärt gå med i konflikten. Fartygens eldstöd till de landstigna förbanden utanför Kyrenia, var ett viktigt led i den turkiska landstigningsplaneringen, men i praktiken visade sig elden vara inexakt och dess verkan på de grekcypriotiska förbanden var närmast störande.

De turkiska styrkorna bestod både av välutrustade specialförband och av reguljära infanteriförband vars manskap till största delen var beväringar. Specialförbanden, en commandobrigad och en luftburen brigad, hade högt stridsvärde och det var dessa som luftlandsattes på Stora Enklavens område. Den 39. infanteridivisionen, vars förband även ingått i landstigningsbrigaden, visade sig inte kapabel att framgångsrikt nå uppsatta mål. Vad gäller beväpningen kan specialförbanden anses ha varit väl utrustade, medan de reguljära förbandens beväpning var tillräcklig, men i vissa fall föråldrad.

Den turkiska framryckningen och erövringen av områden gick trögt från början. Den speciellt för operationen sammansatta landstigningsbrigaden verkade inte ha varit väl inövad, utan saknade koordinering i sin verksamhet. Landstigningsbrigaden var, trots relativt svagt motstånd från CNG, ineffektiv när det gällde att utvidga brohuvudet vid Kyrenia och nå kontakt med de luftlandsatta förbanden. Detta fördröjde hela operationen, så att de militärt uppsatta målen kunde nås först den 28 juli, istället för den 22. Målet att erövra Nicosias internationella flygstation uppnåddes aldrig, då stationen den 23 juli förklarades för neutralt område under FN:s kontroll. De turkiska förbandens förseningar berodde till största delen på egen inkompetens att framrycka snabbt. Den bevuxna terrängen utanför Kyrenia var för turkarna en främmande verksamhetsmiljö och den stora tillit som man satte till fartygsartilleriet och flygvapnet som effektivt eldstöd visade sig vara en felbedömning. Dessutom var turkarnas förmåga att operera i mörker begränsad.

Alla motgångar till trots, lyckades Turkiet ändå genomföra Operation Attila och kunde vid de kommande fredsförhandlingarna förhandla som segrare. Turkiet seger berodde främst på militär överlägsenhet. Denna överlägsenhet i militär styrka och resurser kompenserade mer än väl de taktiska brister som den turkiska krigsmakten uppvisade under Operation Attilas första skede. Den turkiska framgången berodde också i viss mån på det överraskningsmoment som man lyckades skapa, genom att kunna inleda operationerna så snabbt efter statskuppen. Denna snabbhet bidrog också till att Grekland inte hann blanda sig militärt i konflikten, vilket sannolikt hade försvårat Turkiets möjligheter att genomföra en snabb operation.

De turkiska arméförbanden var inte numerärt starkare än motståndaren, det cypriotiska nationalgardet, men de turkiska förbandens utrustning och beväpning höll högre klass än grekcyrioternas. De turkiska trupperna var ofta också bättre utbildade och ägde bättre disciplin och stridsmoral. Det turkiska flygvapnet hade ensamt herravälde över Cypern och kunde agera fritt då även CNG:s luftvärn visade sig inkapabelt att framgångsrikt avvärja de turkiska jaktbombplanen.

KÄLLOR

Publicerade källor:

Cooper, Tom och Tselepidis, Nicolas: Cyprus 1974, internet-artikel för Internetbasen ACIG.org, 2003. Printad 30.1.2008 från Internetadressen http://www.acig.org/artman/publish/printer_296.shtml

Dupuy, Trevor Nevitt och Blanchard, Wendell: Almanac of World Military Power 1972, T.N. Dupuy Associates, Dunn Loring, 1972.

George, Bruce: Jane's NATO Handbook, 1989-90, Jane's Information Group, Surrey, 1990.

Hale, William: Turkish Politics and the Military, London, Routledge, 1993.

Henn, Francis: A Business of Some Heat – The United Nations Force in Cyprus Before and During the 1974 Turkish Invasion, Pen & Sword Books Ltd, South Yorkshire, 2004.

Huttunen, Mika: Näkökulmia taktiikkaan - Taktiikan käsite ja taktiikan keinot tulkinnan kohteena, Edita Prima Oy, Helsingfors, 2005.

Keegan, John: World Armies, Macmillan, London, 1979. (Avsnittet om Turkiet skrivet av Gwynne Dyer)

Mazza, Ugo: Operation Attila, aikakauslehdessä Armies & Weapons, nro 14, 1974.

The Military Balance: Vuodet 1973-74 ja 1974-75, International Institute for Strategic Studies, London: Chatto & Windus, 1973, 1974.

Opublicerade källor:

Jokihaara, Martti: Kyproksen vallankumous ja Turkin interventio saarelle kesällä 1974. Poliittiset ja sotilaalliset tapahtumat sekä joukkojen toiminnoista saatuja kokemuksia, 1975.

BILAGOR

Bilaga 1: Förteckning över förkortningar

Bilaga 2: Karta över norra Cypern

Bilaga 3: 6. Armékårens organisation under Operation Attilas första skede

FÖRTECKNING ÖVER FÖRKORTNINGAR

TPF: Turkish Peace Force = 6. armékåren. Det namn som Turkiet använde om de förband som bildade den 6. armékåren med dess stödande enheter från marinen och flygvapnet. TPF bestod under Operation Attilas första skede av huvudsakligen den 39. infanteridivisionen, en commando brigad och en luftburen brigad.

CNG: Cyprus National Guard. Den grekcypriotiska krigsmakten som utbildades av officerare från Grekland. Dess totala styrka uppgick år 1974 till ca 40000 man.

TMT: *Turk Mukavement Teskilati* (= *Den turkiska motståndsrörelsen*). Den turkcypriotiska motsvarigheten till Cyprus National Guard. Dess styrka uppgick år 1974 till ca 16000 man. På engelska benämnd som Turkish Fighter Organisation.

TNK: Turkish National Contingent. Den styrka som Turkiet enligt självständighetsavtalet från år 1959 fick ha stationerade på Cypern. Dess styrka var ca 650 man, som samtidigt utgjorde stommen till ett regemente. Vid tiden för Operation Attila bestod den turkiska nationella kontingenten av en infanteribataljon från den 39. infanteridivisionens 50. infanteriregemente.

ELDYK: Elliniki Dynami Kyproy, Greklands motsvarighet till TNK. Dess styrka vid tidpunkten för Operation Attila uppgick till 950 man.

UNFICYP: United Nations Force in Cyprus. De av Förenta Nationerna stationerade fredsbevarande trupperna på Cypern. Vid inledningen av Operation Attila uppgick deras antal till 2400 man under befäl av generallöjtnant Prem Chand.

KARTA ÖVER NORRA CYPERN

Svart linje = Den Stora Enklavens område den 20.7.1974. Detta område beboddes främst av turkcyprioter och behärskades av TMT.

Röd linje = Det område som behärskades av den 6. armékåren den 31.7.1974.

Källa:

Jokihaara Martti, *Kyproksen vallankumous ja Turkin interventio saarelle kesällä 1974, 1975*, bilaga 6.

6. ARMÉKÅRENS ORGANISATION UNDER OPERATION ATILAS FÖRSTA SKEDE

